

Sygn. akt III UK 122/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Dawid Miąsik

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania M. P.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w J.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 14 maja 2019 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 18 stycznia 2018 r., sygn. akt III AUa [...],

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 18 stycznia 2018 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację od wyroku z dnia 1 marca 2017 r., którym Sąd Okręgowy w R. zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w J. z dnia 30 września 2016 r., w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy M. P. prawo do emerytury, poczynając

od 9 września 2016 r. oraz ustalił brak odpowiedzialności organu rentowego za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji.

Sąd pierwszej instancji uwzględnił odwołanie, albowiem do okresu pracy w warunkach szczególnych uznanego przez organ rentowy doliczył okres zatrudnienia ubezpieczonego w Firmie [...] w D. od 1 lutego 1986 r. do 31 sierpnia 1987 r.

Sąd Apelacyjny podniósł, że przedmiotem sporu w sprawie była ocena uprawnienia wnioskodawcy do emerytury w obniżonym wieku, której domagał się na podstawie art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.; dalej także jako ustawa emerytalna), z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach. W szczególności kwestią sporną było, czy ubezpieczony legitymuje się 15 – letnim okresem pracy w warunkach szczególnych, wykonywanej przed 1 stycznia 1999 r. Zdaniem Sądu odwoławczego, Sąd pierwszej instancji nie trafnie uznał, że zatrudnienie odwołującego się w Firmie [...] w D. od 1 lutego 1986 r. do 31 sierpnia 1987 r. odpowiadało pracy w warunkach szczególnych. Nie oznacza to jednak, że ubezpieczony nie spełnił warunków do przyznania mu emerytury w obniżonym wieku. Organ rentowy niezasadnie bowiem wyłączył z okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych w P. S.A. w W. 2 miesiące i 10 dni pobierania zasiłku chorobowego. Powołując się na utrwalone orzecznictwo Sądu Najwyższego, Sąd drugiej instancji przyjął, że wykazanie przez ubezpieczonego do dnia 1 stycznia 1999 r. 15-letniego okresu pracy w warunkach szczególnych, wymaganego przez art. 184 ustawy emerytalnej, wyłącza ponowne ustalanie tego okresu według zasad wynikających z art. 32 ust. 1a pkt 1 tej ustawy, obowiązujących od 1 lipca 2004 r. Przeciwnie stanowisko ingeruje w ochronę praw w trakcie nabywania (ekspektatywę prawa do emerytury przewidzianego w art. 184 ustawy emerytalnej).

W tym stanie rzeczy, po zaliczeniu okresu pobierania zasiłku do okresu pracy w warunkach szczególnych w wymiarze 14 lat, 11 miesięcy i 13 dni, Sąd Apelacyjny przyjął, że odwołujący się wykazał ponad 15 lat pracy w warunkach szczególnych, a zatem wykazał wszystkie przesłanki uprawniające do emerytury po myśli art. 184 ustawy emerytalnej.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku pełnomocnik organu rentowego zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj.: art. 32 ust. 1a w związku z art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. emerytalnej w związku z § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), przez ich błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że do okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze zalicza się okresy niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, w sytuacji, gdy prawidłowa wykładnia prowadzić winna do wniosku, iż okresy niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia chorobowego, nie są okresami pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Konsekwencją błędnej wykładni było wadliwe zastosowanie omawianego przepisu przez Sąd Apelacyjny w [...] i uznanie, że M. P., posiadając ponad 15 - letni okres pracy w szczególnych warunkach, spełnia przesłanki do przyznania prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym.

W oparciu o tak sformułowane zarzuty skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozstrzygnięcia, lub uchylenie zaskarżonego orzeczenia, jak również orzeczenia wydanego przez Sąd pierwszej instancji i rozstrzygnięcie sprawy co do istoty, przez oddalenie odwołania, w wyniku uznania, że ubezpieczony nie posiada co najmniej 15 - letniego okresu pracy w szczególnych warunkach, a zatem, że nie spełnia on przesłanek uprawniających do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury, a także o zasądzenie na rzecz skarżącego kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nieuzasadniona.

W ocenie organu rentowego z przepisów obowiązujących na dzień 1 stycznia 1999 r. możliwe jest wyinterpretowanie, że na poczet pracy w warunkach szczególnych nie zalicza się okresów niezdolności do pracy, za które wypłacono wynagrodzenie lub zasiłek chorobowy. Ma to wynikać z § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., zgodnie z którym okresem pracy w warunkach szczególnych jest tylko okres wykonywania pracy, a nie cały okres pozostawania w zatrudnieniu. Wprowadzenie do ustawy emerytalnej art. 32 ust. 1a nie stanowiło zatem zmiany systemu prawnego, a było jedynie reakcją na błędną wykładnię przepisów przez sądy.

Zdaniem Sądu Najwyższego, stanowisko to nie zasługuje na akceptację. Problem przedstawiony przez skarżącego był szczegółowo analizowany w orzeczeniach Sądu Najwyższego, w czego wyniku wypracowano jednolite i spójne poglądy w przedmiocie wykładni art. 32 ust. 1a ustawy emerytalnej w relacji z art. 184 ust. 1 tej ustawy. Wskazywano, że przyjęte w art. 32 ust. 1a ustawy emerytalnej różnicowanie okresów wykonywania pracy w szczególnych warunkach nawiązuje do daty wejścia w życie ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 107, poz. 450 ze zm.), w której poprzednia definicja okresu pracy w szczególnych warunkach pozostała niezmieniona. Okres tej pracy obejmował zarówno okresy składowe, jak i okresy nieskładowe, jeżeli mieściły się one w okresie wykonywania pracy zgodnie z umową o pracę. Takie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 27 listopada 2003 r., III UZP 10/03 (OSNP 2004 nr 5, poz. 87), stwierdzając że do okresu pracy w szczególnych warunkach wlicza się okresy zasiłku chorobowego w czasie trwania stosunku pracy przypadające po dniu wejścia w życie ustawy o rewaloryzacji emerytur i rent.

Podobnie w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2005 r., II UK 219/04 (OSNP 2005 nr 22, poz. 361) stwierdzono, że przepis § 2 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaga, aby praca w tym charakterze była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Nie chodzi tu o stałe i nieprzerwane wykonywanie określonych w umowie o pracę czynności, gdyż jest to niesprawdzalne. Dla spełnienia wymaganego

warunku wystarczające jest powierzenie pracownikowi w umowie o pracę obowiązków wykonywania stałej pracy uznawanej za pracę w szczególnych warunkach i wykonywanie tej pracy przez pracownika. Wykonywaniem pracy w szczególnych warunkach są również przerwy w pracy spowodowane różnymi przyczynami, czy to leżącymi po stronie pracodawcy, czy wynikającymi z przepisów (urlop wypoczynkowy, niezdolność do pracy z powodu choroby), za które pracownikowi wypłacono wynagrodzenie. Wykonywanie pracy w rozumieniu omawianego przepisu należy rozumieć jako wykonywanie umowy o pracę, a w treści tego pojęcia mieszczą się także usprawiedliwione nieobecności w pracy. Ustawa o rewaloryzacji emerytur i rent wprowadziła jedynie zmiany w definicji pojęcia okresu zatrudnienia, natomiast definicja pojęcia okresu pracy w szczególnych warunkach obowiązywała nadal po wejściu w życie tej ustawy. Okres pracy w rozumieniu tej definicji obejmował zarówno okresy składkowe, jak i okresy nieskładkowe, jeżeli te ostatnie mieściły się w okresie wykonywania pracy zgodnie z umową o pracę.

Stan ten nie uległ zmianie od 1 stycznia 1999 r., w którym to dniu weszła w życie ustawa emerytalna. Zgodnie z jej art. 32 ust. 4, wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się bowiem na podstawie przepisów dotychczasowych. Dopiero ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 121, poz. 1264), która weszła w życie w dniu 1 lipca 2004 r., został dodany do ustawy emerytalno-rentowej przepis art. 32 ust. 1a w brzmieniu: „przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie uwzględnia się 1) okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, 2) okresów, w których na mocy szczególnych przepisów pracownik został zwolniony ze świadczenia pracy, z wyjątkiem okresu urlopu wypoczynkowego” (wyłączenie z pkt 2 zostało wykreślone z dniem 1 listopada 2005 r. ustawą z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy o systemie ubezpieczeń

społecznych, Dz.U z 2005 r., Nr 169, poz. 1412). W judykaturze utrwalił się pogląd, że w art. 32 ust. 1a ustawy emerytalnej ustawodawca wprowadził istotną zmianę w stanie prawnym, w którym niemożliwe było w drodze wykładni ustalenie zasady pomijania w okresie ubezpieczenia okresów niezdolności do pracy z powodu choroby, oraz że art. 32 ust. 1a ustawy nie ma zastosowania do oceny nabycia prawa do emerytury przed dniem 1 lipca 2004 r. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 maja 2005 r., II UK 219/04, OSNP 2005 nr 22, poz. 361 i II UK 215/04, OSNP 2005 nr 22, poz. 360 oraz z dnia 7 lutego 2006 r., I UK 154/05, niepublikowany). Problem zaliczania do stażu pracy w szczególnych warunkach okresów wcześniejszych (okresów zatrudnienia), sprzed 15 listopada 1991 r., ustawodawca rozstrzygnął przez wyłączenie ich z regulacji art. 32 ust. 1a ustawy.

Sąd Najwyższy nie znajduje żadnych przesłanek do odstąpienia od jednolitych poglądów orzecznictwa w tym zakresie. Przedstawiony powyżej przebieg zmian legislacyjnych uniemożliwia bowiem przyjęcie stanowiska skarżącego, że nowelizacja przeprowadzona ustawą z 20 kwietnia 2004 r. (zwłaszcza wprowadzenie do ustawy emerytalnej art. 32 ust. 1a) nie zmieniła stanu prawnego, będąc jedynie reakcją na błędną interpretację przepisów przez sądy.

Osiągnięcie do dnia 1 stycznia 1999 r. okresu pracy w szczególnych warunkach, o którym mowa w art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej wyłącza zatem ponowne ustalenie tego okresu po osiągnięciu wieku emerytalnego według zasad wynikających z art. 32 ust. 1a pkt 1 tej ustawy, obowiązujących od dnia 1 lipca 2004 r. Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie zauważył, że sytuacja osób wymienionych w art. 184 ustawy, opisywana w doktrynie jako ekspektatywa prawa podmiotowego, polega na spełnieniu się tylko części stanu faktycznego koniecznego do nabycia prawa, które poprzedza i zabezpiecza przyszłe prawo podmiotowe. Uwzględnienie ochrony praw w trakcie nabywania jest zaś aprobowane w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, a także Trybunału Konstytucyjnego. Zdaniem Sądu Najwyższego, ochrona ekspektatywy może wynikać z jej istoty, lecz może także zyskiwać wzmocnienie w prawie. Funkcję takiego wzmocnienia spełnił art. 184 ustawy emerytalnej wobec pozostających w toku stosunków nabywania prawa do emerytury z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach przed dniem 1 stycznia 1999 r.

W przepisie tym ustawodawca utrwalił sytuację osób, które w dniu wejścia w życie ustawy wypełniły warunki stażu szczególnego i ogólnego i zadeklarował ich przyszłe prawo do emerytury w wieku obniżonym. Przez wydanie tego przepisu nastąpił stan związania, tj. zobowiązania się przez Państwo do powstrzymywania się od jakiejkolwiek ingerencji w istniejące prawo tymczasowe. Wobec tego przewidziana w ustawie ekspektatywa nie mogła wygasnąć wskutek nowej regulacji ustalania stażu pracy w warunkach szczególnych (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 23 kwietnia 2010 r., II UK 313/09, OSNP 2011 nr 19-20, poz. 260; z dnia 18 maja 2012 r., III UK 99/11, OSNP 2013 nr 11, poz. 133; z dnia 9 sierpnia 2011 r., I UK 82/11, LEX nr 1102995; z dnia 13 lipca 2011 r., I UK 12/11, LEX nr 989126, czy z dnia 30 stycznia 2008 r., I UK 204/07, OSNP 2009 nr 7-8, poz. 106).

Sąd Apelacyjny nie naruszył zatem art. 32 ust. 1a w związku z art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. emerytalnej w związku z § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Mając to na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).